

Een meisje probeerde Sappel te strelen, maar het dier begon boosaardig te grommen.

James liep een zijstraat in. In een winkel gaf hij zijn gewone bestelling op. De kruidenier zou alles klaarmaken en in de zak pakken, die de houthakker had meegebracht.

Net als altijd zei hij: „Met een half uur kun je alles wel komen halen.”

Met Sappel liep James daarop terug naar de hoofdstraat. Hij keek doelloos naar de winkeletalages, waar plukken watten aan witte draden de sneeuw suggereerden, waar kerstmannetjes, permanent glimlachend, een kerstboompje torsten en papieren hulst de rode bessen liet schitteren.

Het zei hem allemaal niets en hij keek er nauwelijks naar. De verlichte winkels gaven hem meer dan anders het gevoel, dat hij buiten deze wereld stond. Alsof het kerstgebeuren alleen voor anderen was en langs hem heen gleed, zonder een spoor achter te laten.

Toen hij de markt naderde, tastte hij naar zijn portemonnaie.

Het ritueel van ieder jaar herhaalde zich. Om de hoek wist hij de lichtende denneboom in de grijze morgen. De vrouw van ieder jaar zou er staan, weggedoken in haar zwarte mantel, stappend van de ene trottoirhoek naar de andere en terug. Ook zou er de ijzeren kist staan, waarin het geld werd verzameld. „Voor het kerstfeest der armen,” wist hij.

De kist deed hem denken aan de offerkist, die, volgens het verhaal van zijn moeder, lang geleden bij de tempel moet hebben gestaan. Een weduwe gooide er wat in. Een krats! Maar Jezus zeide: „Ze heeft er *alles* ingeworpen!” Een late, vage herinnering aan het verhaal van een moeder.

Maar goed, vóór hij de hoek van de straat had bereikt, lag het geld al in zijn hand, als op andere jaren en op andere kerstfeesten. Er was niets veranderd.

De boom was er en de kist en het papier: „Voor het Kerstfeest der armen.” Alleen droeg de boom dit jaar sneeuw op de gespreide armen en dat leek feestelijk, want het licht vonkte er in. James liep er heen, maar bleef plotseling staan. De vrouw met de zwarte mantel was er niet. In haar plaats was er een ander, groter, ouder. Hij stond stil, niet begrijpend.

Nee, hij vergiste zich niet. De glimlach van herkenning trok even over zijn gezicht als licht van de zon door de wolken.

Want het was de vrouw uit de hut, die daar stond, van wie hij niet eens de naam wist, alleen een straatnaam, een nummer.

„Ben jij hier?” zei ze.

Hij herkende de stem.

Hij zag, hoe haar ogen oplichtten, alsof ze plotseling een heel goede vriend zag en ze stak haar hand uit.

„Ik wist niet” begon hij.

„De vrouw, die verleden jaar hier stond, is gestorven. Ik heb haar werk overgenomen.”

Hij gaf geen antwoord. Er was iets, dat hij niet begreep: Hoe kan een vrouw, die een mooi huis heeft, en die van het leven kan genieten, in de kille morgen de wacht houden bij een boom en geld inzamelen voor de armen?!

Meteen schoten hem de woorden te binnen, die zij eens gezegd had, weken geleden: „Met al je geld kun je je soms zo arm voelen. Je bent alleen rijk, als je tevreden bent met het lot, dat God voor je weggelegd heeft.”

Zou ze werkelijk tevreden zijn, alleen om het feit, dat ze als een soldaat de wacht mocht betrekken bij een geldkist? Dwaasheid natuurlijk!

Hij zou wel eens willen weten, waarom ze dit deed.

Hij gooide het geld in de kist, wilde toen verder gaan, maar draalde, alsof hij ergens op wachtte.

Ze keek op haar horloge.

„Over een paar minuten word ik afgelost. Je gaat mee naar mijn huis.”

„Nee,” antwoordde James, „ik moet terug naar het bos.”

Hij keek naar Sappel.

„Dat is dwaasheid. Het is al een groot wonder, dat ik je hier terugvind. Natuurlijk ga je nu mee. Ik zal koffie zetten.”

„Ik heb geen tijd,” zei hij. Het was een leugen, dat wist hij, maar hij zag mensen die hem nakeken en fluisterden: „Zie je dat? Die kerel uit het bos met mevrouw! Hoe kan dat?!”

„Je hebt de hele dag vóór je: Op z'n minst moet je koffie bij me drinken. Ik ben veel te blij, dat ik iets terug kan doen, nadat je zo vriendelijk was”

„Onzin.”

Maar hij voelde, hoe het verzet in hem brak, en toen een andere vrouw haastig aan kwam lopen, om de wacht over te nemen, wist hij, dat hij tóch met haar mee zou gaan.

„Kom,” zei ze.

Ze liepen het plein over, een straat in, weer door een andere straat; toen stond ze stil.

„Hier is het.”

Het hekje klapte achter James dicht. Sappel, wat onrustig, liep vlak achter hem het klinkerpaadje naar het huis.

Er was koffie.

Er was warmte van een vuur.

James zat, wat onwennig, weggedoken in een stoel, en liet de gloed van het vuur langs zijn benen glijden. Aan zijn voeten lag Sappel en sliep. De vrouw zat aan de andere kant van de haard. Hij keek naar haar gezicht en vond haar ouder geworden sinds hij haar in de hut had gezien. Maar hij meende ook, dat ze er nog blijder, nog gelukkiger uitzag, alsof het leven schoner werd en meer perspectief kreeg, hoe meer het naar het einde liep.

Hij was blij, dat haar man niet thuis was. Misschien zou die weer beginnen over de wagenas of over iets anders, dat James niet interesseerde en dat voor hem zo belangrijk scheen.

Terwijl de houthakker in het vuur staaarde en luisterde, naar wat zij vertelde over haar huis en de stad, be kroop hem het gevoel, dat hij in zijn blokhut iets miste.

Was het het comfort, dat hij hier vond?

De vreugde van te kunnen praten met anderen? Miste hij een vrouw, waardoor zijn leven niet meer eentonig en zinloos zou zijn?

Hij wist, dat het dat niet was.

Opeens schoot het door hem heen, dat er in deze vrouw iets was, dat haar boven anderen uittilde, maar hij wist niet, wát het was.

Ze had een prettige stem. Ze vertelde dingen, waarom hij moest glimlachen.

Maar dát was het nièt.

Plotseling vroeg hij: „Waarom stond u in de kou bij de geldkist en de boom?”

Vol spanning wachtte hij op haar antwoord. Hij had het gevoel, dat nu de oplossing van het raadsel zou komen.

Ze keek hem verwonderd, niet begrijpend aan.

„Waarom ik bij de boom stond? Ik zei het toch: De vrouw was gestorven. Toen moest een ander haar taak overnemen.”

„Maar u vond het niet prettig,” veronderstelde hij.

Ze stond op, schonk opnieuw koffie in. Ze keek langs hem heen door het raam naar de straat, waar kinderen speelden; een auto gleed geruisloos voorbij.

Daarop keek ze naar hem en zei:

„Je weet toch van het kind Jezus? Waarom zal ik niet een paar uur geld willen inzamelen voor de armen, als ik weet, dat Hij zó arm is geworden, om mij gelukkig te maken?!”

James keek niet op. Dát was het dus, wat haar blij maakte, overlegde hij.

Een blok hout verschoof in het vuur. Even laaiden de vlammen op. Hij dacht aan vroeger.

De woorden van de vrouw waren de woorden van zijn moeder, lang geleden. Hij hoorde haar stem, zag haar gezicht, de gebaren van haar handen. Terwijl zij het oude verhaal vertelde van het kind in de stal zag hij de armoede van de Heere en had hij iets begrepen van de liefde voor de wereld, waarvoor Hij alles, zelfs zijn leven wilde geven. Hoe lang was dat geleden, dat zijn moeder vertelde?

Nu begreep hij, wat de vrouw tegenover hem bedoelde: Was was een paar uur de wacht betrekken bij een kerstboom, vergeleken bij wat *Hij* gedaan had?!

En wat deed hij zelf?

De vraag bleef in zijn hoofd hangen: Wat doe *ik* dan?

Ik scheld op de mensen in de stad. Ik noem ze egoïsten. Maar ben ik zelf veel beter? Interesseert het me iets, of een ander het goed heeft in het leven of slecht?

De vrouw vroeg hem iets, maar ze kreeg geen antwoord.

Want hij luisterde niet.

Hij dacht alleen maar aan zichzelf en aan het Kind en onderging het wonder, dat hij plotseling de afstand zag. Met verbazing constateerde hij, dat Gods Zoon eigenlijk de rijke was, die gaf, wat Hij bezat.

En dat hij, James, arm was, met al het geld op de bovenste plank van de kast. Het maakte hem onrustig. Het deed hem plotseling terugverlangen naar de stilte en de eenzaamheid, om dit alles te kunnen doordenken. Onverwachts stond hij op en nam afscheid. Hij hoorde de teleurstelling in haar stem: „Wil je niet blijven eten? Straks komt mijn man thuis. Hij zal het prettig vinden”

„Ik heb geen tijd,” loog hij.

Achter haar liep hij door de kamer.

Ze zei nog: „Je moet toch werkelijk eens terugkomen.”

„Ik denk het niet,” zei hij zacht.

Ze voelde zich niet beledigd, eerder blij, want ze meende te begrijpen, waarom hij alleen wilde zijn. Zou het hem werkelijk getroffen hebben, toen ze dat zei van de Heere, die om haar arm was geworden?

Het was al drukker in de straten, toen James naar de kruidenier liep, om zijn boodschappen in ontvangst te nemen. Achter hem ging Sappel. James keek niet naar de mensen. Het interesseerde hem niet, of ze over hem zouden fluisteren of hem nawijzen.

Zelfs was hij de vrouw vergeten.

Tot hij toevallig in zijn zak de kleine, vluchtende vos voelde en bedacht, dat hij haar het dier had moeten geven. Als een herinnering. Of uit dankbaarheid.

Maar hij liep door.

Want het bos trok, meer dan anders. Het bos met de huilende wolven en de vluchtende herten, met het donker tussen de bomen en het licht van de vlakte.

Hoe kwam het, dat hij het gevoel had, rijker terug te keren dan hij gegaan was?

Waren het niet de gedachten aan het kind, die zij had opgewekt?

Waardoor hij zeker wist, straks minder eenzaam te zullen zijn?

Hij dacht: Nu begrijp ik er iets van: Dit is Kerstfeest, als je verlaten bent en niet verlaten, als er altijd iets van het Licht is in het donker van het leven.

Hij glimlachte en sprak weer tot zichzelf, zoals altijd:

„Het is toch wonderlijk, dat God een mens blij kan maken, zelfs door middel van een gebroken wagenas.”

EEN WAGEN RIJDT DE WERELD IN

G. van Heerde

Dorus is zo een klein mannetje met een permanente stoppelbaard en schitteroogjes, als hij een „neutje” op heeft. Zijn jasje dekte eenmaal de hoekige schouders van een notaris, zijn hoed en schoenen heeft hij gekregen van wijlen de burgemeester van Zwartewaal. Toen zat er nog een vouw in zijn broek en rafelde hij niet. Maar dat is lang geleden.

Dorus zit op het span van zijn woonwagen en de vinnig-koude wind blaast hem om de oren. Achter hem is het gekrijs van Lizelotte, die van haar moeder slaag krijgt; ze heeft zeker weer aan de suikerpot gezeten. Nou, Miene, zijn vrouw, is niet mak; als die het op de heupen heeft, kun je beter de benen nemen. En dan is Jan er nog. Die ligt de halve dag in bed, als je hem zijn gang laat gaan. De jongen krijgt grootse allures en wil later in een huis wonen inplaats van in een wagen.

Dorus is anders een best kereltje, zo eentje, waar je over lopen kunt. Hij mat stoelen en slijpt messen en scharen. Op zijn slijpkar heeft hij met scheve, witte letters geschilderd:

„Eerste nederlandse nat-slijperij. Hoogagtent Dorus Bakker en Zoon.” Dat is niet mis. Zo verdient Dorus met zijn kar de kost voor vrouw en kinderen. En nooit komen de mensen een cent aan hem te kort. Dat is waar, hij is zo eerlijk als goud. Dat kun je van Miene niet zeggen. Die belt bij de mensen aan en vraagt met een stalen gezicht om kleren voor haar „zes bloeien van kinderen, die huilen van de honger en die 's nachts zonder hemdje naar bed moeten.” Ze kan zelfs tranen in de ogen persen, als ze het zegt. Nee, zo is Dorus niet. Hij gaat recht door zee en d'r is op zijn leven „niks niet an te merken.”

Bij het kleine stadje is een woonwagenkamp, waar Dorus nu zijn wagen heenstuurt. En dat is dan voorlopig het einde van de tocht, want mor-

gen is het Kerstfeest, en met de Kerstdagen is er niks te verdienen. Dus zal de wagen hier de zondagen overblijven.

Als Dorus bezig is de pijp uit het fornuis te halen, omdat het ding „stik-vol” roet zit, wordt er aan de deur gerommeld. „Wat zulle we nou hebbe?” denkt hij. „Misschien een nieuwsgierige buurvrouw uit een andere wagen?”

Hij zet de pijp in een hoek, strijkt de haren weg uit zijn ogen en doet, met zijn roetzwart gezicht open. En laat me daar nou een dominee staan?! Een echte dominee met een zwart jasje, zo deftig als een burgemeester. Dorus zag het dadelijk, nog voor de man een woord had gezegd.

„Mag ik d'r even inkomen, baas,” zegt de man, „'t is zo koud buiten, met die wind. Ik ben de dominee.”

Dorus staat daar met open mond en weet eigenlijk niet, wat hij doen moet. Dat is hem nog nooit overkomen, dat een zwartrok op bezoek komt. Vragend kijkt hij Miene aan. Wat denkt die er van?

„Nou, kom d'r maar in, man,” zegt zij. „Je kunt een evenmens toch niet in de kou late staan?! Warm is 't hier anders niet, want die lamme kachel wil niet brande. Ons soort mense heeft ook niet de goeie brandstof. Die kunnen we niet betale.”

Ze gluurt naar de dominee, als verwacht ze, dat hij nou z'n portemonnaie zal trekken. Maar niks hoor. Hij voelt alleen met z'n klavieren aan het lauwe kachelkje zonder pijp en gaat op een stoel zitten.

„Als die maar niet gaat preken,” denkt Dorus benauwd. Het zweet breekt hem uit, als hij daaraan denkt. Maar gelukkig, Miene is er nog. Die tettert aan één stuk door, daar kan zelfs een dominee geen woord tussen krijgen.

Maar als hij opstaat, komt hij toch met zijn boodschap. Of ze allebei, met de kinderen, op het Kerstfeest willen komen op de tweede Kerstdag. Een speciaal Kerstfeest in het gebouwtje bij de kerk, voor alle mensen van het woonwagenkamp.

Dominee gaat de mensen persoonlijk uitnodigen, want zonder volk kun je geen feest vieren.

„Nee, vanzelfs,” zegt Dorus. Hij is eigenlijk te beduusd, om te antwoorden. Heb je ooit gehoord, dat men hulle soort mense ging vragen voor een feest??

Zelfs Miene staat met de mond vol tanden en krabt zich met de vork, waarmee ze de aardappels op het stel heeft geprikt, door de wilde haren. Zoiets is ook haar te machtig.

„Ja,” zegt dominee, „een Kerstfeest voor jullie allemaal. Waarom zouden jullie geen Kerstfeest vieren?” De stilte hangt vreemd tussen de houten wanden en Dorus kijkt naar zijn zwarte roet-handen. Jonge, jonge, wat moet hij daar nou op zeggen?! De dominee zou een mens de doodschrik op het lijf jagen. Tot Lizelotte de stilte verbreekt.

„Krijge we dan ook wat, Moe?”

Dat brengt Miene weer in haar evenwicht. Haar hand schiet uit. De haren stuiven Lizelotte om het hoofd. „Jij eigenwijze snotneus — 't is zonde, dat ik 't zeg — kun je je snater niet dichthouwe. Mot je je d'r weer mee bemoeie? Mot de dominee denke, dat we van de heberige gemeente benne?!”

„'t Is een kind, dat het vraagt,” vergoelijkt de predikant. „Ja, zus, je krijgt ook wat, de groten en de kleinen, allemaal.” Dan, aarzelend, als zoekt hij naar zijn woorden: „'t Is de vraag, of jullie aan willen nemen, wat je op Kerstfeest aangeboden wordt.”

„Nou, moe,” zegt Miene. De woorden ontvallen haar, voor ze er erg in heeft. „Ons soort mense zegt niet gauw „nee.” We motte ook al van de geef leve. Met de slijperij is het niks gedaan en het mensdom wil tegeswoordig niet meer op bieze zitte. 't Is allegaar pluus wat de klok slaat.”

„Nou, jullie zullen het goed hebben,” zegt de dominee met een breed gebaar, „chocolade en een kerstkrans en zo. Voor de mannen een sigaar misschien.”

„Maar geen neutje,” denkt Dorus. „Nee, vanzelfs niet. Maar goed, 't is alsniettemin mooi aangeboje. Je kunt ze tegeswoordig met een lantaarntje zoeken, die zo „rieyaal” voor de dag komme.” Hij kijkt naar Miene. Die mot dan maar beslisse.

„'t Is bestig,” zegt de vrouw resoluut. „We zulle d'r zijn, ik en Dorus en de kinderen.”

Een klein kerstboompje brandt op het podium. Het flakkerend licht doet de schaduwen vreemd en wanstaltig dansen tegen de muur. Dorus kijkt er naar. Daarbij zuigt hij aan zijn sigaar, of hij een grote meneer

is. Lizelotte, die schrok-op, heeft al drie kommen chocola achter de knopen geslagen. En moet je Miene zien. Die heeft een halve kerstkrans in de mond gestouwd. Ze smaakt en likt de suikerkrumels van de vingers af.

Zijn blik gaat naar de mannen en vrouwen om hem heen, naar de verweerde koppen en slordige haren. Dat zijn nou allemaal zwervers over de grote wereld, denkt hij. Ze hebben nergens een thuis en vinden nergens rust. Twee, drie dagen houdt een kamp hen vast in zijn greep, dan zwermen ze weer uit, door wind en regen of onder de goede zon. Het benauwt hem, deze gedachte van onrust en even komt het verlangen in hem, om nu één plekje te hebben, waar je met al de zorgen van dit zwerversleven naar toe kunt gaan. Waar je kunt zeggen: Hier is het goed, altijd, als het stormt en als de wind waait door het leven van elke dag.

Hoor, nou begint de dominee te vertellen. In de grote stilte volgt Dorus de wegen, die dominee hem leidt en even sluit hij het eigen, harde leven buiten de muur van zijn denken. Nu loopt hij over een zonlichte weg, tussen witte huizen door. Daar gaan de bultige kamelen en de grauwe ezels, met daartussen de kleurige kleren van Oosterse mannen en vrouwen. En later is daar ineens de stal. Dorus duwt de deur open en kijkt. Bij het flauwe licht ontdekt hij een man, een vrouw en dan — HET KIND! In een kribbe! Op stro!

En dan te weten, dat Lizelotte en Jan nog een ordentelijk bed hebben, om in te slapen!

„Zo arm werd de Heere,” zegt dominee. „Hij verliet de heerlijkheid van de hemel, om als een klein Kindje in deze koude, harde wereld te komen.”

Dorus laat zijn hoofd rusten in de handen, om daarover na te denken. Want helemaal begrijpen kan hij niet.

„Waarom?” hoort hij de predikant vragen. Om ons gelukkig te maken en blij. Dáárom heeft God Zijn Zoon willen geven.”

„Maar dan toch niet voor mij,” denkt Dorus.

Hoort hij goed?

„Voor deftige en voornamen mensen en voor heel eenvoudigen. Voor mensen, die in paleizen wonen, en voor de mannen en vrou-

wen en kinderen, die in hun wagen door het land trekken. Iedereen, die weet dat hij een slecht en zondig mens is, die moet het nu maar eens goed horen: „Voor hem is Christus arm geworden en in deze wereld gekomen.”

En dan herhaalt dominee, wat hij twee dagen geleden gezegd heeft in Dorus' wagen: „Als jullie het maar willen aannemen, mensen! Als jullie het maar geloven willen, dan wordt het leven licht en blij en gelukkig en dan ben je rijk, zelfs in de grootste armoede.”

Dorus wrijft zijn handen over de stoppelbaard en peinst: „Als dat nou eens echt waar was, wat jij daar zegt, zwartjas, wat zou het leven dan veel gemakkelijker zijn, dan was er altijd een plekje, waar je naar toe kon met je zorgen en je verdriet.”

Dan, door het donker van zijn kleine bestaan is daar als een lichtstraal: „En toch is het waar. En 't is ook voor jou! Als je 't maar wilt aannemen, Dorus!”

Weer zakt zijn hoofd in de handen en probeert Dorus het Kerstwonder te vatten, dat zich gaat voltrekken aan zijn eigen hart.

Tot Miene hem voor de derde keer aanstoot en van achter haar hand fluistert: „Wat denk-ie, Dorus, zouwe we nog meer krijsje? Of zou de smak en smul op weze?”

Wrevelig haalt hij de schouders op.

„Och mens, waar denk-ie toch an. We hebbe meer dan genoeg gekrege!” En dan ontvallen hem de woorden van de dominee: „Als wij het maar an wille neme!”

„Nou, moe,” zegt Miene.

Het Kerstfeest is afgelopen.

De mensen schuiven de deur uit, terwijl achter hen het orgel zingt: „Ere zij God in de hoogste hemelen.”

En dan ontdekt Dorus dat het tijdens het feest is gaan sneeuwen. „God heeft de wereld in een lichte kleur gezet,” denkt hij. Die blankheid van de aarde doet hem glimlachen van blijdschap, want Dorus ziet er een belofte in.

De volgende dag rijdt de wagen de wereld weer in.

Dorus zit op het span, net als twee dagen geleden.

En de wind waait koud om zijn oren.
Achter hem begint Miene te tieren tegen Lizelotte.
Er is niets veranderd.
En toch weet Dorus dat hij iets gezien heeft van het Licht van het Kerstfeest. Daar denkt hij over, met een glimlach op zijn stoppelig gezicht, heel de lange weg door de witte sneeuwlanden, die zich rekken tot de horizon, onder de donkere hemel.

GOD, HET MANNETJE EN DE ANDER

Gerrit van Heerde

Het mannetje liep de bekende weg door de Knikkersteeg, tot hij het rijtje met de puntdaken had bereikt. Toen gingen zijn handen tastend langs de gevel en hij telde: Raam, raam, deur, raam, raam, deur, tot hij zeker wist, dat hij zijn woning had bereikt.

Hij vond de klink van de deur, maar op hetzelfde ogenblik danste de wereld haar duivelsdans. Huizen stonden op de kop, bomen sloegen kletterend ter aarde, de maan lachte en schoot langs een denkbeeldige hemelcirkel naar het zenith.

Toen lag Manus, het mannetje, op de stoep en vloekte.

Hij probeerde op te staan, maar het leek, of de drank van een hele week naar zijn benen getrokken was; ze waren als lood en toen die idiote wereld nog eens — als had ze er plezier in hem dwars te zitten — begon te draaien, liet hij zich vallen. Zijn hoofd bonkte tegen de deurpost en even, als verdoofd, bleef hij liggen.

„De ander“ kwam zijn huisje langs, zag het mannetje en ging tegenover hem voorbij. Nu was hij geen priester en ook geen leviet, maar hij wist wel, dat Manus onder de moordenaars gevallen was.

Alleen, men moet bedenken dat het met het mannetje een hopeloos geval leek. Hij had de helft van zijn leven in de open lucht geslapen. Vroeger, toen zijn vrouw nog leefde, omdat ze 's avonds de deur op slot deed, als Manus dronken thuis kwam en ze de lap niet in huis wilde hebben. En later, na de dood van zijn vrouw, omdat hij in negen van de tien gevallen zijn woning niet meer kon bereiken en daarom maar onder de open hemel bivakkeerde.

't Had dus weinig zin Manus te helpen en daarom liet de ander hem liggen voor wat hij was. Even stak het wel in zijn hart, omdat Manus toch altijd nog zijn buurman was, maar hij suste zichzelf met de gedachte, dat het boter aan de galg was gesmeerd.

En later in zijn huis peinsde hij vroom over de spreekwoorden, die met goed succes op Manus konden worden toegepast.

Hij vond er enkele en dat maakte, dat zijn even onrustig hart al spoedig weer kalm klopte, als lag er helemaal geen mannetje met dronken kop tegen de voordeur van zijn huis. „Het zijn toch paarden voor de zwijnen geworpen”, bedacht hij.

Toen de ander bij de deur van zijn eigen huis nog even omkeek, zag hij, dat Manus met veel gedraai van zijn dronken benen en een zwaai van het bovenlichaam weer overeind stond.

Hij greep de klink, drukte die naar beneden. De deur sloeg open en Manus viel zijn huis binnen. Hier was het mannetje op bekend terrein. Hij wist, dat zijn stoel in de hoek moest staan, tussen het fornuis en het halve kastje, trok zich op langs de stoelpoten en plofte neer in het kussen. Zijn handen vielen als machteloos tussen zijn kniën en zo bleef hij zitten, als een klein stukje ellende in het rommelige keukentje.

Manus wist nog heel goed, dat hij nu moest proberen, de bedstee te bereiken, maar hij had niet de moed op te staan, omdat hij zeker wist, met zijn hoofd tegen de rand van het fornuis te zullen vallen en dan zou hij dood zijn.

Zijn waterige ogen in de rode randen draaiden door het kleine vertrek. Hij kon vaag de meubels onderscheiden bij het maanlicht, dat door het venster naar binnen viel.

Maar alles draaide: de tafel, de keukenstoelen, de klok, tot zelfs de grote, zwarte bijbel, die al sinds jaar en dag op de hoek van de schoorsteen lag, als laatste herinnering aan zijn vrouw uit zijn eerste huwelijksjaren.

Manus was altijd wat weemoedig gestemd, als hij een neutje op had. Nu zijn blik bleef haken aan het oude boek, gingen zijn gedachten terug naar de voorbije tijd, toen het leven goed was met Neeltje.

Even werd zijn brein wonder helder, als had hij de hele avond klaar water gedronken. Dat korte moment zag hij als in een flits de werkelijkheid van zijn bestaan. Enkele ogenblikken mocht hij zijn leven zien, zoals het uit de hemel te kijk zou zijn: een klein, vuil, modderig plekje in een rozentuin.

Dat kleine ogenblik, toen God in zijn leven begon te kerven, zag Manus zich, zoals hij werkelijk was, één stuk ellende, een zwakkeling, die nog niet eens in staat was, een borrel te laten staan, een slaaf van de drank. Dat stak hem diep in zijn hart, dat hij een willoze was, die zich drijven liet, waar de stroom hem drong, als een kind zich liet voorttorrelen door het leven. Als hij toch een kerel was, dan zou hij zeggen: „Ik drink niet meer. Nooit meer. Ik wil het niet”. Hij was toch geen oud wijf. Nou dan.

Die avond voor het eerst begon hij een huis te bouwen door eigen kracht. Hij bedacht, dat hij van nu aan geen druppel meer wilde gebruiken. En dan wilde hij zijn huisje een beetje opknappen en een net burger worden, zoals andere mensen.

Want was dat een mens geweest, die zoëven op de stoep lag? Was hij niet als een dier door de gang gekropen?

Uit zijn moest het! Meteen! Weg met die vervloekte drank. Geen druppel meer. Zijn hand tastte naar de binnenzak. Even glansde het flesje in het licht van de maan, toen sloeg het stuk tegen de stenen vloer. De scherven vlogen tot onder het fornuis en de vloeistof baande zich traag een weg onder Manus' stoel.

Deze avond begon het mannetje zijn martelgang om een beter mens te worden.

Maar toen hij de volgende morgen de flesscherven wegveegde van onder het fornuis en op zijn knieën rondkroop, bedacht hij dat hij een grote idioot was, om daar een hele fles drank aan diggels te gooien. Wat moest hem gisteravond beziel hebben, toen hij met zijn dronken kop die kostelijke jenever als vaatwater vermorste?!

„Ik wou er zeker de vloer mee schrobben”, bedacht hij met grimmige humor. „'t Lijkt wel, of de centen niet op kunnen.” Want zo'n stomme streek had hij heel zijn leven, zolang hij dronk nog niet uitgehaald. Die avond kocht hij een nieuwe fles en toen hij er mee thuiskwam, was hij nog niet zo dronken, of hij borg ze eerst weg in het kastlaasje, als was hij bang, dezelfde dwaasheid van gisteren uit te halen. En dan zou hij weer niks in huis hebben, als hij vannacht wakker werd met een tong als een leren lap.

Toch had Manus er geen vrede bij. En de onrust prikte in zijn hart, tot het keukentje hem te klein werd en hij het tuintje inliep, waar de wind

de takken van de oude appelboom rammeide en de bloesem als sneeuw op hem neerdwarrelde.

„Ik wil die vervloekte rommel niet meer,” dacht Manus dan. „D'r zit nog een beetje in de fles, dat zal ik nog opmaken en dan is het uit. Voor altijd. En vanavond ga ik vroeg naar bed en niet meer de straat op!”

Maar toen de toren acht sloeg, kriebelden zijn benen en kon hij niet meer blijven zitten. Hij liep door de keuken als een beer in zijn kooi. Hij dronk water, om die flauwe smaak uit zijn mond kwijt te raken. Hij dronk de koffiekkan half leeg, tot hij er misselijk van werd en bedacht, dat er toch zo'n groot verschil was tussen zwarte koffie en een neutje. Daarna telde hij de centen, die hij uit de tafella haalde en zwoer, dat hij niet meer dan twee borrels zou nemen, twee of drie. Want hij was een man, en wilde de baas zijn over zijn eigen lichaam. Van het geld, dat hij in de hand telde, legde hij nog een kwartje terug en bonkte de la dicht. Maar die avond kwam hij dronken thuis en bezong in zijn hart de lof van de kroegbaas, die hem wel had willen lenen. Want morgen kwam Manus immers toch weer terug!

De dag kwam, waarop Manus de strijd opgaf en bedacht, dat hij het misschien wel gewonnen zou hebben, als hij er maar eens met iemand over had kunnen praten. Maar niemand kwam ooit bij hem, want hij was maar een eenzellig mannetje en een dronkaard, de afschuw van de buurt. En het stonk ook in zijn keukentje.

Op de eerste adventszondag viel de winter in met ijs en veel sneeuw. Dat maakte Manus de tocht van de kroeg naar huis niet gemakkelijker. Maar binnen blijven kon hij niet. Hij moest er uit!

Toen, op een avond, kreeg de scherpe rand van het fornuis hem toch te pakken.

Daar was Manus altijd al bang voor geweest en hij had zelfs zijn stoel naar een andere hoek van de keuken gebracht.

Maar op die bewuste avond gleed hij uit, en — of het zo zijn moest — hij sloeg met zijn hoofd tegen de fornuisrand.

Toen draaide de keuken niet meer om hem heen, maar alles leek zwart te worden en hij verloor het bewustzijn.

Zo vond de bakker hem de volgende morgen.

Het leek er op, dat Manus' leven nu meteen af zou breken, maar dat was niet zo.

De dokter kwam en later een wijkzuster, die hem elke dag wel twee keer wassen wilde, terwijl een buurvrouw hem eten bracht en de keuken beredderde.

Die eerste dagen waren verschrikkelijk.

Als hij nu nog maar één enkel glaasje kreeg om zijn mond te spoelen. Eén enkele borrel, om die dorst weg te drinken. Het was niet te houden zo. Een mens zou er gek van worden! Hij wilde het bed uit, maar voelde dat hij de kracht er toe miste.

Toen probeerde hij, de buurvrouw te overreden.

„Daar, in de tafella liggen wel een paar centen, buurvrouw”. Als je even een druppie voor me halen wilt? Je bent altijd een goed mens geweest, en je geeft graag ieder het zijne. Dat doe je wel even, hè?”

Ze keek hem aan en schetterde: „Je moest je schamen, om daar nog over te denken. 'k Zal d'r nog aan meewerken, om dat helse goed in huis te halen! Zo'n oude kerel als jij bent moest aan andere dingen denken dan aan drank.”

Hij schrok van haar felle woorden, probeerde het nog op een andere manier.

't Is goed voor het hart, buurvrouw. 't Is net als medicijn voor een zieke.”

„Niks te medicijnen,” gaf ze terug, „ik zal je een kop thee geven, dat is veel beter voor jou.”

De buurvrouw vertelde van Manus' ziekte aan de ander, die geen priester en geen leviet was, en die dacht: „Ik moet hem toch eens opzoeken. Als hij nog zo vast zit aan de drank en voor de poort van de eeuwigheid ligt, dan moet ik er toch eens naar toe. Ik zal wat sinaas-appels voor hem meenemen, dat is beter dan een neutje.”

Daar bleef het bij, want de ander had het erg druk. En als hij eens een uurtje vrij had, zei hij: „Ik zal morgen maar gaan, dan heb ik wat langer tijd. Het is goed, eens rustig met het mannetje te praten. Morgenmiddag zal ik vast wat sinaasappels kopen.”

Manus had zo heel de lange dag de tijd, om over veel te denken. Langzamerhand werd dat martelend verlangen naar drank minder, al kon hij bij tijden snakken naar een enkel glaasje. Dan stak hij zijn schoongewassen voeten buiten de bedstee en dacht: „Zal ik er uitspringen? Maar hij kon het niet en langzaam trok hij zijn moede lichaam weer onder de dekens. Hij voelde zich zo eenzaam. De buurvrouw was altijd knorrig en de wijkzuster gejaagd, en niemand keek naar hem om. Alleen God dan.

Langzaam groeide in Manus' hart de overtuiging, dat hij het nooit zelf klaargespeeld had, van die ongelukkige drank af te komen. Dat hij er toch los van werd, dat lag buiten hem. Het werd Kerstavond. De maan, als enige bezoeker, liet zijn licht over de bedsteeplank glijden.

Stil lag Manus te luisteren naar het luiden van de klok door de stille nacht.

Nu is het Kerstfeest, dacht hij. Mijn laatste Kerstfeest op deze aarde. Hij begon nu te begrijpen, dat een mens zich nooit zelf van zijn slechte daden kon bevrijden. Dat benauwde hem. Dat gaf hem grote angst voor de dood.

„Ik,” dacht hij, „zo'n slechte kerel, die zijn leven verknoeid heeft, ik kan niks meer doen. En niemand. Niemand. Geen mens op aarde.

Ach, God, dan is er geen hoop meer voor me, dan ga ik verloren.” Zijn blik gleed naar de bijbel op de schoorsteenrand.

Vaag herinnerde hij zich een enkele gedachte uit de tijd, toen hij er met zijn vrouw uit las. Het Kerstverhaal speelde door zijn hoofd.

Hij meende een kleine kribbe te zien, een man, een vrouw, een Kind. Had eens Neeltje niet iets gelezen van moeheid en rust geven en van de Zoon van God?

Van vrede?

Van geloof?

En plotseling brandde het verlangen in hem, die rust te mogen vinden, die hij zichzelf niet geven kon.

Hij vouwde zijn handen en zei alleen: „Ik kan het niet, o God. Geef het mij toch, iets van die rust, waarover Neeltje eens gelezen heeft uit uw boek”.

De ander vond hem op een avond, toen het licht van de ondergaande zon nog door de keuken viel. Hij legde de meegebrachte sinaasappels op de tafel.

Het was een grote zak vol.

Misschien had hij er wel zoveel meegebracht, omdat zijn geweten een beetje begon te knagen. Het was ook al zo lang geleden, dat hij zich voorgenomen had, de oude zieke buurman eens op te zoeken.

Op zijn tenen liep hij naar de bedstee, want hij dacht dat Manus sliep.

Maar dat was niet zo.

Manus was dood.

HUN IS HET KONINKRIJK

Annie Sanders

In de nog schemerige wintermorgen kraakt op 't erf van boer Hoogstee de staldeur open. De baas met zijn zoon en twee knechts, druk bezig de koeien te melken, zien op 't bekende geluid gelijktijdig om. Er is geen verbazing in hun ogen als ze 't sjofele mannetje opmerken, dat met een papieren zak in de hand op de drempel verschijnt.

„Zo Jannes, wat ben je weer vroeg!” zegt de boer. „De hanen zijn amper uitgekraaid of jij staat er al!”

Het kereltje bij de deur grijnst onnozel. Slap zwaait zijn arm de zak omhoog. Uit heel zijn gedrag blijkt duidelijk dat het met zijn verstand niet is wat het wezen moet.

„'t Is toch zaterdag, boer!” antwoordt hij traag.

Hoogstee lacht, maar schudt tegelijk het hoofd.

„Je bent in de war, Jannes. 't Is de dag voor Kerstmis!”

„Da's toch hetzelfde!” houdt de ander vol. „Dan is 't morgen toch zondag!”

Weer lacht de boer.

„Als je zo doorgaat, dan heb je nog gelijk ook. Kom maar hier met je collectebus!”

Hij diept zijn tabaksdoos op, haalt er een fikse pruim uit en hevelt die over in de gretig opengehouden zak van het mannetje. Zijn zoon en de knechts volgen zijn voorbeeld. Tevreden grijnzend, maar zonder bedanken sjokt Jannes op zijn veel te grote schoenen de stal weer uit. Ze kijken hem na tot hij 't erf af is, gaan dan weer aan 't melken.

„Hij is toch nog niet zo gek of hij weet dat kerstdagen zondagen zijn!” merkt de oudste knecht onderdehand op.

„Ze moesten zo iemand in een gesticht doen!” meent Geurt, de zoon, gemelijk. „Hij verschandaliseert het hele dorp met dat geschooi langs de huizen!”

Moeder Hoogstee, die eens komt horen of ze al brood snijden kan, vangt de woorden van haar jongen op.

„Foei,” zegt ze berispelend, „schaam je wat! De man doet toch geen kwaad, en als-t-ie nou nog om cènten kwam vragen Wat maken zo'n paar handenvol tabak uit? Wou jij buurman Kollema soms achterna, die hem net zo vaak weggejaagd heeft tot de stumper met een grote boog om z'n boerderij heen is gaan lopen?”

Geurt zwijgt. Buurman Kollema, de rijke gierige boer van de Oranjehoeve, die voor geen mens wat over heeft? Nee, met zó iemand wil hij voor nóg zoveel niet op één lijn staan!

Baas Hoogstee valt trouwens zijn vrouw bij.

„Je hebt gelijk moeder, mensen als Kollema moet je beschamen en Jannes loopt niemand in de weg. Dat schijntje tabak in de week zal ons niet armer maken. Denk aan de beker koud water uit Mattheüs 10, Geurt. Je moet het maar es opzoeken, 't is het laatste vers!”

Ja, 't is een treurig geval met Jannes. Geboren met een bekrompen verstand, is hij feitelijk altijd een verschoppeling geweest. Dat was hij als kind voor zijn broertjes en zusjes en ook voor zijn moeder, een door 't harde leven verbitterde weduwe, die haar elf spruiten met straffe hand regeerde en, toen ze hen met haar slof niet meer baas kon, beurtelings van de pook en de matteklopper gebruik maakte, om haar opvoeding de nodige kracht bij te zetten. Het sprak wel vanzelf dat Jannes, de „sukkel”, die alles verkeerdt deed en geen boodschap fatsoenlijk overbracht, de grootste portie van die strafbepalingen te incasseren kreeg en daarbij nog braaf werd uitgelachen door de overige leden van 't gezin, die zonder uitzondering pientere klanten waren. Er was maar één mens die geduld met hem had.

Dat was zijn grootvader, een stille in zichzelf gekeerde man, die met 't maken van bezems en boenders de schrale beurs van zijn schoondochter nog wat hielp vullen.

Toen de afgesloofde vrouw op ruim veertigjarige leeftijd stierf, hadden drie van haar kinderen het ouderlijk huis al verlaten. De anderen werden door ooms en tantes uit naburige dorpen meegenomen, behalve Jannes. Niemand van de familie bleek bereid om de zorg voor zo'n onnozele hals op zich te nemen. Zo bleef Jannes bij grootvader,

de enige vriend in zijn triest bestaan. Bij grootvader, die al zijn tijd en liefde aan 't misdeelde kleinkind gaf, die hem met eindeloos geduld leerde knutselen en hem op zijn manier vertelde van de gróte Kinder-vriend, de Heere Jezus, bij Wie hij met al zijn zorgen terecht kon en voor Wie het niets uitmaakte dat hij maar zo'n klein verstand had. Wat Jannes van die verhalen begrepen en onthouden heeft, valt moeilijk te zeggen. Maar zéker is, dat de jaren van rustig samenwonen met de oude man voor hem de gelukkigste van zijn leven geweest zijn. Na grootvaders dood — Jannes was toen net vijftien jaar — begon het getob opnieuw. Van leren was bij hem nooit veel terechtgekomen, al had zijn moeder en later zijn grootvader hem wel geregeld naar school gestuurd. Hij had maar zo'n beetje voor spek en bonen meege-daan en wist er nu op z'n vijftiende jaar nog weinig meer van dan op z'n zesde. Voor een vak was hij ook niet geschikt, dat wil zeggen: geen enkele baas had lust om 't met hem te proberen. Dus was er maar één oplossing: boerenknecht worden. Dat ging wel in 't dorp, er waren genoeg boeren die zo'n manasje-van-alles konden gebruiken. Maar het ging niet al te best met Jannes. Want, gewend als hij was aan het vrije leventje bij een oude eenzelvige man, kon hij zich nu moeilijk schikken naar een geregelde dag-indeling. Als hij het zich op een goeie dag in 't hoofd had gehaald om vandaag niet te melken, dan was 't een bolleboos die hem onder een koe prakkizeerde. En wanneer iedereen vast geloofde dat hij de varkens aan 't voeren was, lag hij prinsheerlijk in 't hooi of in 't stro en was heel zijn omgeving vergeten. Al die dingen waren oorzaak dat hij, vaker dan goed voor hem was, van adres veranderde. Tot op zijn één-en-twintigste jaar het burgerlijk armbestuur zich over hem ontfermde en hem tegen een matig kost-geld bij bejaarde mensen in 't dorp onderdak bracht. Daar is hij nú, dertien jaar later, nóg. Werken doet hij niet meer, althans niet op bevel. De oudjes laten hem maar aan zichzelf over en zijn al lang tevreden als hij uit eigen beweging eens wat voor hen uit de weg zet. En nu geen mens hem meer ergens toe dwingt, is hij de kalmte en goedmoedigheid in persoon.

Eén buitenissige gewoonte heeft hij zich echter eigen gemaakt. Iedere zaterdagmorgen, soms al heel in de vroege, gaat hij er met een lege tabakszak op uit, om van elke boer „een pruimpje” los te krijgen.

Niet omdat ze hem thuis dat genotmiddel onthouden, maar omdat hij in al zijn achterlijkheid heel goed gemerkt heeft, dat de tabak die de boeren pruimen, duurder en dus van betere kwaliteit is dan die van zijn kostbaas. Op de meeste hofsteden in de omtrek krijgt hij zonder moeite wat hij verlangt. Hij is immers verder niet lastig, en laat zich na zo'n bezoek de hele week niet meer zien. Alleen Kollema, de schra-per van de Oranjehoeve, heeft hem zó vaak de toegang geweigerd en zelfs met de hond bedreigd, dat Jannes het tegenwoordig wel uit z'n hoofd laat om daar nog een stap op 't erf te doen. Zo gaat hij ook deze morgen voor Kerstmis dat huis op een afstand voorbij.

't Is die dag feest bij de Kollema's. Feest omdat morgen de geboorte van Christus herdacht zal worden? Wàs 't maar zo! De boer en zijn vrouw zijn uiterst modern. Naar de kerk gaan op eerste Kerstmorgen — zeker, dat doen ze. Je moet het Opperwezen niet helemaal wegcijferen uit je leven. Een kerstboom hebben ze ook, voor de neefjes en nichtjes. Er hangen nog pakjes aan, al moeten de ouders die natuurlijk zelf betalen. Maar de Kerstgeschiedenis wordt daar niet bij verteld, en een persoonlijk woord over de Zaligmaker der wereld krijgen de kinderen niet mee naar huis. Kollema staat met twee benen op de grond, beweert hij altijd, en verhalen die eeuwen geleden geschreven zijn, zeggen hem vandaag aan de dag niets meer.

Waarom het dan wèl feest is op de hofstee? De boerin is jarig, ze viert een kroonjaar en daar wordt in deze streek heel veel werk van gemaakt. Vanavond zullen alle familieleden uit de buurt op bezoek komen en dan zal Kollema voor één keer vergeten de hand op zijn portemonnee te houden. Er is ook een logee, een zuster van de boer, die ver weg in een ander deel van 't land woont en maar een enkele maal overkomt. En 't is zowel ter ere van háár als van de jarige, dat de baas direct na 't middageten de brik inspant, om met het hele gezin een rijtoertje door het dorp en de omgeving te maken.

Geurt Hoogstee, die dicht bij het land van Kollema een sloot staat uit te diepen, ziet uit de verte wat er gebeuren gaat.

„Nee maar, kijk nou eens!” wenkt hij z'n vader. „Daar gaan onze burenen, op d'r paasbest maar liefst!” „Ze zitten als haring in een ton!” lacht de jongste knecht, die er ook bij gekomen is.

Inderdaad, ruim zit het gezelschap niet. De oudste dochter op de bok naast haar vader, die met zijn zware figuur de grootste plaats eist, en achterin de andere dochter, al even ongemakkelijk tussen haar moeder en de logee in geklemd. Het lichte wagentje deint onder zoveel gewicht.

Vrouw Hoogstee, door Geurt naar buiten geroepen, schudt haar hoofd. „Nou moet er toch es een ongeluk gebeuren!” zegt ze. „Hoe komen ze er dan zo gauw uit met z'n allen?”

Ze rilt al bij de gedachte alleen.

„D'r is niet veel gerij op de weg, en de bles van Kollema is een kalm dier!” stelt haar man haar gerust.

Hij blijft nog staan om het spul na te kijken, als de anderen alweer aan hun werk zijn gegaan. En wanneer hij zich eindelijk óók omkeert, mompelt hij nog half hardop tegen zichzelf:

„Geweldig jammer toch, dat ze op zo'n kolossaal bedrijf geen zoon hebben! Wat moet ervan worden, als die deerntjes een keer trouwen gaan?”

Nee, er is niet veel gerij op de weg, en de bles van Kollema is werkelijk een heel rustig dier. Het ziet er zo op 't oog niet naar uit dat er gevaar dreigt voor 't gezin van de Oranjehoeve. Er heerst dan ook, ondanks de weinige ruimte, een montere stemming in de wagen. De boer toont zijn zuster vol trots elk stuk land dat hij zijn eigendom mag noemen, en deze, al heeft ze 't bezit van haar broer heus wel vaker gezien, is gul met haar lof.

„En dat je dat nou helemaal zelf opgewerkt hebt, Leen!” prijst ze telkens weer, denkend aan het ouderwetse gedoe waar zij op zit en dat al aan de grootouders van haar man heeft behoord.

„Jullie boeren toch ook niet slecht!” meent vrouw Kollema.

O nee, daar zal tante Gijsje niet over klagen. Ze tellen méé in hun dorpje, dat wil ze best weten. Maar toch, zo'n heel nieuw spul, dat is altijd een hartewens van haar gebleven.

Zo rijden ze ongemerkt het dorp uit en raken hoe langer hoe verder van huis. Bij een uitspanning in een naburig gehucht wordt even aangelegd om een kleinigheid te gebruiken, dan gaat de tocht weer voort. 't Loopt al tegen half vijf, als ze langs een andere weg de eigen woonplaats weer bereiken.